

ТЕРРОРИЗМ ВА ЭКСТРЕМИЗМ – ЗУХУРОТИ НОМАТЛУБИ ЗАМОНИ МУОСИР

Дар ибтидои асри XXI инсоният бо хатари чиддие рӯ ба рӯ гаштааст, ки номи он “Терроризми байналмилалӣ” мебошад. Терроризм ва ифротгарой яке аз зуҳуроти номатлуб дар замони имрӯза ба шумор меравад, зеро зуҳуроти мазкур боиси ба миён омадани оқибатҳои нохуш – таҳдид ё истифодаи зӯрварӣ, расонидани зарари вазнин, тачовуз ба ҳаёти арбоби давлатӣ ё ҷамъиятӣ, бенизоми, тағйири сохти конституционӣ дар мамлакат, ғасби ҳокимият ва азони худ кардани ваколатҳои он, барангехтани низои миллий, иҷтимоӣ ва динӣ мебошад.

Имрӯз терроризм дар минтақаҳои гуногуни ҷаҳон доман паҳн карда, хатари бузурги иҷтимоӣ дорад ва барои амнияти давлатҳои алоҳида ва минтақаҳо воқеан таҳдид эҷод менамояд. Айнӣ замон вазъи марбут ба амалҳои террористӣ дар ҷаҳон муташанниҷ боқӣ мемонад. Сарфи назар аз тадбирҳои сохҳои охир андешидашуда дар баҳши мубориза бо терроризм, таҳдиди амалҳои нави террористӣ на фақат аз байн нарафтааст, балки афзоиш ёфтааст.

Дар ғӯшаҳои гуногуни ҷаҳон фаъолшавии созмонҳои террористӣ ва ташкилоту созмонҳои маблағ-гузори онҳо ба мушоҳида мерасад. Вобаста ба вазъияте, ки имрӯз дар ҷаҳон ба амал омадааст, яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати сарони давлатҳо, ин мубориза бар зидди экстремизм ва терроризм мебошад.

Дар Паёми навбатии Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллий, Президенти кишвар мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон дар робита ба ин таҳдиду талошҳо омадааст: «Тоҷикистон ҳамчун давлати соҳибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ ягона узви ҷомеаи ҷаҳонӣ буда, дар ҷараёни таҳаввулоти босуръати ҷаҳонишавии

муносибатҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва рушди соҳаҳои гуногуни ҳаёт қарор дорад». Имрӯз дар як қатор давлатҳо қанҷҳои харобиовар идома дошта, боиси афзоиши шумораи фирориёни иҷборӣ, бекорӣ, гуруснагӣ ва шиддат гирифтани проблемаҳои дигари иҷтимоӣ гардидаанд.

Терроризм ва ифротгарой беш аз ҳарвақта авҷ гирифта, бо оқибатҳои дахшатаро бераҳмонаи худ ба проблемаи чиддитарини инсоният дар асри XXI табдил ёфтааст. Ифротгарой дар қадом шакл набошад, онро мо қабул надорем, чунки ҳуқуқи озодаҳои инсон ва шахрвандонро поймол мекунад.

Қайд кардан ҷоиз аст, ки ифротгарой асосҳои маънавии ҷомеаро вайрон намуда, ба амнияти минтақа, тамоми ҷаҳон, аз ҷумла ба амнияти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳам таҳдид мекунад. Ба муқобили ифротгарой бояд ҳама мубориза баранд. Экстремист шахсест, ки дар фаъолияти худ ҷонибдори амалҳои яқравии тундравӣ аст. Ин амалу зуҳурот метавонад, дар тамоми соҳаҳои фаъолияти инсон – дин, сиёсат, идеология, илм ва ҳатто дар варзиш низ ба миён ояд.

Дар таблиғи ақидаҳои ифротӣ ташкилотҳои махсуси хоричӣ дар минтақа манфиатдоранд ва ин андешаҳо ро миёни ҷавонон таблиғ ва интишор мекунанд. Айнӣ замон гурӯҳҳои террористии ба ном «Давлати исломӣ», «Ҳизб-ут-таҳрир», «Ҳизбуллоҳ», «Ал-қоида», «Боко-ҳарам», «Толибон» ва монанди инҳо барои анҷом додани ғаразҳои сиёсӣ иҷтимоӣ фаъолият доранд. Махсусан барои гирифтани нуқтаҳои коркарди нафту газ ва дигар сарватҳои зеризаминӣ, ки паси он миллиардҳо доллар меистанд.

Вобаста ба гуфтаҳои боло Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун як узви комилҳуқуқи ҷомеаи

ҷаҳони мубориза бар зидди терроризм ва экстремизмро яке аз ҳадафҳои асосии худ қарор дода, дар ин самт тадбирандешӣ намуда истодааст. Чунон ки дар боло қайд карда шуд, ҷинойтҳои хусусияти террористӣ ва экстремистӣ дошта ба ҷомеаи ҷаҳонӣ таҳдид дорад. Аз ин лиҳоз Ҷумҳурии Тоҷикистон омили мазкур ва конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба инобат гирифта як қатор санадҳои меъриро ҳуқуқи қабул намудааст, ки мутобиқи он сохторҳои давлатию ҷамъиятиро барои мубориза бар зидди ҷинойтҳои хусусияти террористӣ ва экстремистидошта муваззаф гардонидаст.

Дар ин раванд, моддаҳои 6–8-и конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистонро қайд намудан бамаврид аст, ки дар он бевосита дар фаъолияти хизбҳои сиёсӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ манъ будани ғасбӣ сохтори давлатӣ қайд гардидааст ва ин арзишҳо арзишҳои олии буда, ба меъёрҳои байналмилалӣ мувофиқат мекунанд. Манъ будани ғасби мусаллаҳонаи давлатӣ ин маънои маҳкум кардани кирдорҳои ҷинойтиро дорад, ки ин маҳфум ҷинойтҳои хусусияти террористӣ ва экстремистидоштаро дар бар мегирад.

Дар баробари ин соли 2007 Қонун дар бораи мубориза бар зидди экстремизм қабул шудааст, ки дар он низ мафҳуми экстремизм, кирдорҳои экстремистӣ, субъектҳои муборизабаранда, масъулияти дигар сохторҳо дар мубориза бар зидди терроризм дарч гардидаанд.

Мо, ҷавонон ҳамеша бо суҳанони Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон пайравӣ намуда, терроризм ва экстремизмро шадидан маҳкум менамоем. Инчунин барои хифзи яқпорчагии ин Ватани бихиштосе ҳамеша омодаем ва сиёсати хирадмандонаю бунёдкоронаи Пешвои миллатро дастгирӣ мекунем.

Марзбониҳои С., Оев М., омӯзгорони кафедраи «Сохтмони гидротехникӣ ва ҷанҷҳои умумитехникӣ»

НУРАФШОН

ҶОРШАНБЕ, 25 апрели соли 2018 №4 (40)

Наирияти Донишқадаи энергетикӣи Тоҷикистон

Баҳшида ба 140-солагии устод Садриддин Айни

УМРИ АЙНӢ АЗ БАРОИ ХАЛҚ САРФИ ХОМА ШУД...

Оре, устод дуруст мефармояд. Танҳо тавассути дониш ва тарбияи дуруст мо метавонем фотехи қуллаҳои баланди инсонӣ шавем. Тавлиди ӯ тулӯи як хуршед буд. Хуршеде, ки тавонист дар оянда синаи зулматро шикофад ва бо нури маърифати хеш ҷаҳонро равшанӣ бахшад. Ин офтоб аз кучо буд? Қай тулӯ кард? Офтоби осмони маърифат Садриддин Саидмуродхоҷаи Айни 15 апрели соли 1878 дар рустои Соктари Ғичдувони Аморати Бухоро ба дунё омадааст. Садриддин дар шашсолагӣ ба мактаб меравад. Аммо чуноне, ки дар «Мактаби кӯҳна» мегӯяд, бо сабаби дар мактаби писарона савод набароварданаши ӯро падар ба мактаби духтарона мегузаронад. Вай чанд сол дар назди Бибихалифа сабақ омӯхта, аз девонҳои Ҳофиз, Бедил ва Навоӣю Ҷузӯли як андоза баҳравар мегардад.

Тобистони соли 1889 ба Бухоро ва атрофи он касалии вабо меояд. Садриддин хурдсол дар давоми 40 рӯз падару модари худро аз даст медиҳад. Баъдҳо бо дастгирии маорифпарвар Садри Зиё (падари Муҳаммадҷон Шақурӣ) ба Бухоро рафта, 19 сол таҳсил менамояд. Шиносоӣ бо аҳли илму фарҳанги Бухоро дар ташаккули минбаъдаи Садриддин мусоидат менамояд. Ибтидои соли 1917 бо сабаби рӯй додани ҳодисае Садриддин Айни маҷбур мешавад, ки Бухоро тарк намояд. Бо таъсири Инқилоби февралӣ рус фаъолияти ислохотталабии ҷавонбухориён вусъат пайдо кард. Амири Бухоро Олимхони мангит маҷбур мешавад, ки дар хусусӣ ислохот фармон барорад. Ин танҳо dome буд барои таъкибу қатли ислохотхоҳон. Ҳокимияти амри Садриддин Айниро низ гунаҳкор доништа дастгир менамояд ва 75 ҷӯб зада ба зиндон мепартояд... Айни дар 45 солагӣ (соли 1923) хонадор шудааст ва фарзандонаш – Камолуддин, Холида ва Лутфия дар шаҳри бостони Самаканд ба дунё омадаанд. Баҳорисоли 1951 шӯъбаи Тоҷикистони

Академияи илмҳои Иттиҳоди Шӯравӣ ба Академияи илмҳои Тоҷикистони Шӯравӣ табдил меёбад ва Садриддин Айни аввалин президенти он интихоб мешавад. Ин устодро водор мекунад, ки ба пойтахти кишвар Сталинобод (ҳоло Душанбе) ояд ва ҳаёти минбаъдаи худро онҷо гузаронад. Устод Садриддин Айни моҳи майи соли 1954 дар Сталинобод бемор мешавад ва 15 июли ҳамон сол вафот мекунад. Оромгоҳи ин шахсияти бузург дар боғи шимолии Душанбе, ки номи ӯро дорад, ҷойгир мебошад ва зиёратгоҳи хосу ом аст. Аз устод Айни мероси бойи адабию таърихӣ ва илмӣ ёдгори мондааст, ки ҳар яке бо гаранбаҳои ҳамсанги ганҷи Қорунанд. Устод Садриддин Айни хангоми ҳаёт бисёр фаъолияти густурдаи ҷамъиятӣ, инқилобӣ ва адабӣ дошт. (Давомиаш дар саҳ 2.)

НУРАФШОН

МУХАРРИРИ МАСЪУЛ:

Абдуллоев Бахтиёр

ТАРРОҶ:

Абдуллоев БАХТИЁР

Наирияти Донишқадаи энергетикӣи Тоҷикистон

Web: www.det.tj

тел: 777 07 65 85

905 55 17 18

ҲАЙАТИ МУШОВАРА:

Назарзода Хайрулло

Кибриё Мирзоева

Зарина Шарифова

Ба хотири гуногунандешӣ матолибе низ нашр мешавад, ки рӯнома зимнан метавонад бо муаллифони ҳамакида набошад ва масъулияти онро ба душ нагирад.

Рӯнома моҳе як маротиба дар Маркази инноватсионӣ ва парки технологияи Донишқадаи энергетикӣи Тоҷикистон нашр мешавад. Нишонии мо: н.Қушониён, ҷамоати шаҳраки Бохтариён, кӯчаи Носири Хусрав 73.

Доир ба пахлӯҳои гуногуни фаъолияти Айни бисёр тадқиқот бурда шудааст ва осори зиёде низ матбуъ аст.

Фаъолияти омӯзгори Садриддин Айни ханӯз айёми мадрасахони-яш оғоз гардида, дар ду самт идома ёфтааст:

• *Таълим дар мактабҳои усули нав*

• *Таълифи китобҳои дарсӣ*

Лозим ба ёдоварист, ки мактабҳои усули нав аз макотиби маъмули амирӣ куллан фарқ мекарданд. Хонандагон дар мактабҳои амирӣ, ки Садриддин Айни усули дарсгузари онҳоро дар асари «Мактаби кӯҳна» тасвир кардааст, чанд соли умри худро зоеъ карда, бесавод мемонданд. Хонандагони мактаби кӯҳна танҳо кӯр-кӯрона хондану аз ёд кардани Куръон ва дигар китобҳои диниро меомӯхтанду халос.

Дар макотиби усули нав бошад, хонандагон дар давоми чанд моҳи таҳсил хондану навиштанро аз бар мекарданд. Дар мактабҳои мазкур ғайр аз улуми динӣ боз ба бачаҳо илмҳои табиӣ ва фанҳои дақиқро низ меомӯзонданд. Ҳамаи ин боис шуд, ки муллоҳои мутаассиб зидди макотиби нав ва муаллимони онҳо балво бардоранд. Уламои дин, ки ба дарки аслии таълимоти ислом наме-рафтанд, муаллимони мактаби навро «кофир» ва мактабро «шайтонхона» эълон

карда, аз мардум даъват менамуданд, ки фарзандони худро ба мактабҳои кофири надиҳанд. Дар ҳама ҷо муассисон ва муаллимони мактабҳои навро таҳқиру таҳдид менамуданд, балои охири замон мехонданд. Махсусан Абдувоҳиди Мунзим ва Садриддин Айни зери фишорҳои зиёд қарор доштанд. Аммо пешаи муқаддаси омӯзгориро тарк накарданд, ҳатто лаҳзае будааст, ки барои амон ёфтани аз ҷанги душманон либоҳи занонаро ба бар карда, суйи мактаб рафтаанд. Оқибат ғазаби амир қорашро кард. Мактабҳои усули навро баста, муаллимони онро ҷазо доданд. Аз ҷумла Садриддин Айниро низ бо бахонаҳои гуногун дастгир карда 75 ҷуб (дарра) мезананд. Дар таърихи 9 март соли 1918 бошад барои қасоситонӣ бародари Садриддин Сирочиддинро ба қатл мерасонанд. Садриддин Айни ба ин муносибат марсияи пурсӯзу гудозе навиштааст, ки банди аввалинаш чунин аст:

*Дӯстон ! Фоҷиаи сахт биомад ба сарам,
Рафт аз ин фоҷиа рӯҳ аз тану, нур аз басарам.
Хабаре омаду рафт аз дуҷу ҷон тоқату хуш,
Баъд аз ин кай шавад аз хушу дилу ҷон хабарам.
Хабар ин аст, ки ба теги ситам кушта шудааст,
Додарам, қуввату рӯҳу дилу қути чигарам.
Чигарам об шуду рехт, зи ду чашми торам,
Чигарам, во чигарам, во чигарам, во чигарам...*

Пас аз интишори ин марсия, ки заволи давлати амириро мехост, таҳқибу таҳдиди Айни боз зиёдтар мешавад. Садриддин Айни бо ёрӣ ва дастгирии инқилобчиёни Самарқанд ба шаҳри Тошкент фирор мекунад ва аз 22 апрел то

22 октябри соли 1918 дар он ҷо мемонад. Баробари баргараф шудани хатар ба Самарқанд бар гашта, дар яке аз мактабҳои усули нав боз ба касби омӯзгорӣ машғул мешавад. Садриддин Айни нисбати миллати шарифи тоҷик бетараф набуд, бинобар ин ҳамеша сайъ мекард, ки ҷавонон ва толибилмони тоҷикро босавод намояд. Садриддин Айни ҳамчун муаллим ва тарбиятгари насли наврас бисёр корхоро ба сомон расонидааст.

Фаъолияти педагогии Айни танҳо бо дарс гуфтан дар мактабҳои усули нав ба охир намерасад. Ҳамчунин Садриддин Айни барои макотиби мазкур китобҳои дарсӣ навиштааст. Ғайр аз ин дар осори адабии худ Садриддин Айни кӯшиш намудааст, ки таълиму тарбия ва ғояҳои онҳоро байни насли наврас ва ҷавонон тарғиб намояд.

Имсол бо ташаббуси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сартосари мамлакат 140-солагии зодрӯзи устод Айни чашн гирифта мешавад. Ба ин хотир дар ҳамаи гушаҳои кано-ри кишвар конференсияҳо, чорабиниҳо ва барномаҳои фарҳангии фароғати баргузор шуда истодааст.

Аз ҷумла санаи 13-апрели соли равон дар толори китобхонаи Донишқадаи энергетикӣ Тоҷикистон конференсияи илмӣ-амалӣ тахти унвони «Умри Айни аз барои халқ сарфи хома шуд...» баргузар шуд, ки дар он устодону донишҷӯёни Донишқада бо маърузаҳои оиди нақши устод дар рушди илму адабиёт ва матбуоти тоҷик баромад намуданд. Инчунин дар ин конференсия порчаҳо аз ашъори пурмазмуну пурмухтавои усод низ ба сарму ишти-рокчиён расонида шуданд.

Муродов С. омӯзгори кафедраи «Фанҳои гуманитарӣ»

АҲАМИЯТИ ХОССАИ РАФТУОМАДИ БЕ-РАВОДИДИ ДУКИШВАРИ БО ҲАМ ДУСТИ ТОҶИКИСТОНУ ЎЗБЕКИСТОН

Дар чараёни музокироти хоссаи Пешвоҳои ду кишвари бо ҳам ҳамсоя дар фазои дӯстӣ ва хусни тафохум, ки ба робитаҳои муосири байнидавлатӣ хос аст, масъалаҳои муҳимтарини рушду ҳамкориҳои дучониба дар ҳамаи арсаҳои манфиатҳои муштарақ ба таври амиқ мавриди баррасӣ қарор гирифтанд.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Эмомалӣ Раҳмон таъкид намуд, ки: «Мардумони моро суннатҳои бисёрасраи дӯстӣ, ҳамсогии нек ва эҳтироми ҷонибайн муттаҳид месозанд. Ҳамкорӣ бо Ҷумҳурии Ўзбекистон яке аз афзалиятҳои асосии сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб меёбад. Тасмимоти имрӯзаи мо бар заминаи музокироти суратгиранда аз бисёр ҷиҳат ҳислати таърихӣ дошта, тақсонбахш мебошанд. Онҳо барои марҳала ба марҳала боло бурдани муносибатҳои Тоҷикистону Ўзбекистон ба сатҳи сифатан нав асоси заминаи бозғимодо фароҳам меоваранд».

Имрӯз масъалаҳои баҳсноки вобаста ба сарҳад ҳалли худро ёфт ва ин воқеият ба ҷонибҳои имконият дод, ки шартномаи дахлдорро дар ин ҳусус ба имзо расонанд.

Бо розигии тарафайн оид ба ҷорӣ намудани низомии рафтуомади бераводиди ҷонибҳо ба муҳлати то 30 рӯз Қарор қабул гардид, ки яке аз натиҷаҳои муҳими мулоқоти сатҳи олиӣ Тоҷикистону Ўзбекистон ба шумор меравад.

Аҳамияти барқарорсозии ҳаракат аз тариқи роҳи автомобилгард ва роҳи оҳани қитъаи Ғалаба – Амузанг махсусан таъкид гардид. Қарори қабулгардида на танҳо таъсири бузурги иқтисодӣ, балки омили беҳбудии ҳаёти иҷтимоиву иқтисодии аҳолии ҳар ду кишвар ба шумор меравад. Инчунин дар вақтҳои наздик ҷиҳати барқарор кардани иртибототи ҳавоиву автомобилӣ байни дигар шаҳрҳо бар иловаи хатсайри байни пойтахтҳои ҳар ду кишвар, ки айни замон амал мекунад, чораҳои зарурӣ андешида мешавад.

Ҳамаи ин натиҷаҳо рафтуомади шаҳрвандони ҳарду кишварро ба таври назаррас сабук гардонид, ҳамзамон ва минбаъд боз ҳам наздиктар шудани ду халқи бародар, баланд бардоштани сатҳи зиндагӣ, ҳамкорӣҳои тичоративу иқтисодии байнидавлатӣ, фарҳангиву умумибашарӣ ва дигар робитаҳои ҷонибҳо мусоидат менамояд.

Ҳайтов А., Хайруллоев Д., омӯзгори кафедраи «Риёзи - иқтисодӣ»

ДАР МЕҲМОНИИ РЕКТОР

Тибқи нақшаи пешакӣ тасдиқнамудаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон лоиҳаи «Дар меҳмони ректор» ин навбат рӯзҳои 6-7-апрели соли 2018 ба

Донишқадаи иқтисод ва савдои Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон, дар шаҳри Хучанд рост омад.

Дар рӯзи аввал аз рӯи барнома намоёндагон раёсати донишқада мо-меҳмононро бо савдои таблаку доира, нао сурнао карнай ва рақсу бозӣ истикбол гирифтанд, ки ба кас ҳаловат мебахшид.

Дар баробари истикбол гирифтани дастовардҳои Донишқада ва ҳунарҳои дастии қорамандону донишҷӯёно ба марази тамошо гузоштанд, ки воқеан ҳам зебо буданд. Баъдан дар толори маҷлиси Донишқада конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ тахти унвони «Даҳсолаи байналмилалӣ амал, «Об барои рушди устувор» солҳои 2018-2028» баргузор гардид, ки риштаи дӯстии ҷавонони тамоми манотиқи ҷумҳуриро ба

воситаи бахсумузокираҳои илмӣ, боз ҳам мустаккам устувор мекард. Ҳамчунин воҳӯри бо директори Донишқада номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент Олимӣ Рауф бо мо-меҳмонон ташкил намуданд, ки дар он

суҳбатигулоии ватарбиятдиҳандаву самимонаи директори Донишқада моро дар як фазои хуби дӯстии ҳамдилӣ чамъ оварда, ба роҳи рост раҳнамун месохт ва ҳарчи бештар малакаи қорӣ меомӯхт. Инчунин дар қисмати дуоми рӯз барномаи ҳаҷвӣ ба намоиш гузошта шуд, ки таъби мизбонону меҳмононро шод намуда, дар лабу чехраҳои мотамошобинон хандаро арзонӣ дод. Пас аз он, тибқи барнома, мутасаддиён моро ба тамошои боғи Камоли Хучандӣ ва осорхонаи таърихӣ виллоятӣ Суғд бурданд, ки воқеан ҳам кӯчаҳои тоза, гулу гулқорӣ, гардида, дастовардҳои макбараҳои таърихӣ ва оби софу поки дарёи Сир, ки аз маркази шаҳри Хучанд мегузарад, диққати сайёҳони дохилию хориҷиро ба худ ҷалб намуда, касро шифтаю мафтун менамуд. Дар қисмати бегоҳии рӯз моро ба «Қасри сафед»-и шаҳри Хучанд бурда, дар баробари хӯроки шом барномаи фарҳангии фароғатии мукамалеро тахти унвони «Ваҳдати ҷавонон» манзурамон намуданд. Бо ҳамин барномаи «Дар меҳмони ректор» дар Донишқадаи иқтисод ва савдои Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон ба анҷом расид. *Самилло Бозоров*

БА ҚАДРИ АЧДОДИ ОРИЁНАЖОДИ ХУД БИРАСЕМ

«Худшиносии миллӣ, ифтихори миллӣ ҳаргиз маънои онро надорад, ки мо худро ба дигар халқҳо муқобил гузорем, зеро ҳар халқ дар таърих мақому манзалаги хос дорад, мувофиқи шароити ҷуғрофию таърихии хеш дар тамаддуни башарӣ саҳми гирифтааст».

Ахмадҷон Ализода, мушовири ректор

Донишманд ва таърихшиноси маъруфи Фарб Десмонд Стюарт як далели хеле пандомез ва ибратбахше оиди хислатҳои инсонпарваронаи ачдоди бофарҳанги тоҷик оварда мегӯяд, ки: «Ягон намояндаи ин фарҳанги оламшумул (фарҳанги халқи тоҷик, А.А.) бунёди миллии худ ҳарфе нагуфтааст, баъзан аз кадом маҳал баромаданаҷ ва ба

кадом мазҳаб тааллуқ доштанаҷро ёдрас кардааст, вале аз кадом қавму миллат буданаҷро не».

Барои ниёғони олимашраби мо гоҷи инсонпарастӣ-гуманизм, ки худ нахуст асосгузонаҷон буданд, аз ҳама боло меистад ва онҳо воқеан таҷассумгари каломии олиии пайғамбари ислом ҳазрати Муҳаммад (с) буданд, фармудааст: «Ифтихор бо фазилят беҳ аз фаҳр бо наҷод аст».

Дар иртибот ба гуфтаҳои боло бояд ҳар як фарди бонаҷну номӯс дарси ҳештаншиносиро аз худ намояд, ки он маънои огоҳӣ доштан аз фарҳанги миллӣ ва намояндаҷони бузурги миллат мебошаҷд, инҷунин ўро лозим аст, ки аз худ дар дунё нишоне аз одаму одамгарӣ, ватандўстӣ ва ҳувияти миллӣ ёдгор гузораҷд. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар асарашон «Аз Ориён то Сомониён» роҷеъ ба ин масъала чунин гуфтаанд: «Мо ба гузашта ба хотири парастии содалавҳонаи ниёғон не, балки барои тақвияти рӯҳи созандағӣ, бузурғдошти хотираи нахустачдоди роҳкушои мо, ки дар дарозии таърих ба иқдомҳои нав камар баста ба дастовардҳои бузурғу ғайриоддӣ ноил гаштанд, руй меоварем».

Воқеан дар давраи навини истиқлолияти Тоҷикистон дарси аввали худшиносии миллӣ аз ҷониби Сарвари мамлакатаҷмон дар сурати ниҷату амалҳои нек ва инҷунин асарҳояҷи пешкаши халқи тоҷик ва тоҷикистониҷо гардоњида шудааст, ки барои ҳамаҷон дарси ибрат мебошаҷд. Бо сарфарозӣ бояд кайд кард, ки таҳкурсии устувори ин амалҳоро воқеаи таърихии ба имзорасии фармони Президенти Тоҷикистон оид ба таҷлили 1100-солағии Давлати Сомониён гузошта буд. Ин фармон дар дили тоҷикон шўълаи умедро ба фардои нек барафрўхт ва душманони дохиливу берунии моро ба ваҳму ҳарос овард, гарҷанде ҳадағи асосии таҷлили ин иди фарҳунда аз баланд бардоштани хисси миллӣ, ифтихори давлатдорӣ, якпорчағии халқу Ватан иборат буд. Дар ин бора

Президенти мамлакат дар воҳўрӣ бо ҷавонони лаёқатманди лўмнўрӣ моғии майи соли 1998 хеле возеҳ баён карда буданд: «Мо ҳаргиз даъвои шовинизм ва бузурғманишӣ надорем. Танҳо меҳохем, ҳамҷун давлати соҳибистиқлоли миллӣ аз ҷанғоли карахтӣ ва бегонапарастӣ раҳида, дар зери парҷами тамаддуни гузаштаҷон ба ифтихори миллӣ, худшиносӣ ва ваҳдати миллӣ бирасем».

Ин фармон, ин амри нек идомаи таъбири ватанпарастона ва пурифтихори амир Исмоили Сомонист, ки фармуда буданд: «То ман зинда бошам, бораи (девори) вилояти Бухоро ман бошам».

Рўзҳои ҷашнғии иди 1100-солағии Давлати Сомониён тамоми Тоҷикистон, тоҷикони дунё ва аҳли башар шоҳиди амалишаваии ниҷтаҷои неки Сарвари давлат ва лаҳзаҷои таърихии тантанаи адолати маънавий ва фарҳанғи ин миллати тамаддунсоҷу инсонпарвар гардидаанд. Ҷаноби Рибакон, ки ба ҳайси намояндаи давлати Русия дар тантанаҷои ҷашнӣ меҳмони тоҷикистониён буд, зими суҳанронии худ бо эҳсосоти баланд арз доштанд: «Тоҷикон миллати хушбахтанд, ки роҳбарашон масъалаҷои давлати худро тавассути рў ба фарҳанғ овардани ҷомеа халлу фасл менамоҷд, дар ҳолате, ки роҳбарони мамлакатҷои абарқудрати дунё халли бисёр мушкилоти даврони худро тавассути истифодаи силоҳ ва зўрвараи хал кардани мешаванд».

Бароитақвиятисатрҳоииншошуда, азшоҳкориҳои ачдодони халқи тоҷик дар сиёсат, давлатдорӣ, ҳунармандӣ, косибӣ, меъморӣ, шаҳрсозӣ, илм, наҷмунаҷр ва дин ба тарзи муҳтасар ёдовар мешавем.

Дар таърихи башарият соҳти давлату давлатдории халқҳоро аз рўи фалсафа ва ҳикмати онҳо муайян месозанд. Ҷунончи, фалсафа ва ҳикмати Ҷинро мисол меорем, ки яке аз намояндаҷони он Кун-сю ё Конфусийос (асри VI пеш аз милод) буд. Тамаддуни Ҷин қадимтарини тамаддунҳо ҳисоб мешавад ва донишманди муосири эронӣ Муҳаммад Раҷшод барҳақ фармудааст: «Таърих аз рўзе, ки ҷашм бар ҷаҳон кушод, Ҷинро ҳамҷунон кишвари мутамаддин дидааст».

Дар Ҷинд низ фалсафа ва ҳикмат умри хеле қадимӣ доранд, ки падидаҷои онро мо имрўз дар расму оинҳои дини Браҳма ва фалсағи Буддо мебинем. Миср ва Юнон низ дорои таъриху тамаддуни қадимӣ мебошанд. Меарзад, ки ин лаҳза номи аввалин мунаҷҷими юнонӣ Анаксимандр (асри VI пеш аз милод), файласуф ва рўҳшинос Ҳераклит, Демокрит (асри V пеш аз милод), Фисогурас (Пифагор), ки падари риёзиёт хонда мешавад (соли таввалудаҷи 532 то милод), Суқрот, Афлотун, Арасту ва Эпиқурро ба забон бигирем. Ин хирадмандонии юнонӣ ҳам бинои илму фарҳанғи халқи худро поягузори кардаанд ва ҳам барои тамоми башарият заминаи маънавий гузоштаанд.

Вале бо ифтихори бузурғ бояд гуфт, ки ачдодони халқи тоҷик пеш аз юнониҷо дорои ҳикмату фалсаға ва мутаносибан давлату давлатдорӣ буданд. Соҳти давлатдории ниёғони халқи тоҷик аз даврони асотирии Пешдодиён ибтидо меғирад, ки зиёда аз 5 ҳазор сол пеш арзи ҳастӣдоштаанд. Бино ба маълумотҳое, ки олимони бузурғи тоҷик Абурайҳони Берунӣ дар «Осорул-боқия»-и худ овардааст, аз замони «Шоҳи аввалини» олам Каюмарс то подшоҳи аввалини сулолаи Пешдодиён-Хушанғ, ки лақабаш «Пешдоди додвар» буд, 285 сол сипарӣ мешавад ва ин сулола 2370 сол ҳукмронӣ мекунад. Баъди ин давраи сулолаи Каёниён оғоз меғарадад, ки сарсулолаи онҳо Кайқубод ном дошт ва то намояндаи охирини онҳо-Доро бинни Доро, 984 сол идома меёбад, яъне то он даме, ки Доро аз ҷониби Искандари Мақдунӣ (Александри Македонӣ) соли 331 пеш аз милод кушта ва ин сулола пароканда карда мешавад.

Баъди марғи Искандар (Александр) ҳокимияти сулолаи Ашкониён оғоз меғарадад. Ин сулола зиёда аз 300 сол ҳукмронӣ мекунад ва сарсулолаи онҳо Ашқ бинни Ашқон ном дошт. Давлатдории Ашкониён дар солҳои дусадуми солшумории мелодӣ ба поён мерасад ва ҷои онҳоро авлодони Сосониён ишғол мекунаанд. Давлатдории Сосониён бештар аз 440 сол давом карда, соли 651 мелодӣ аз ҷониби арабҳо барҳам дода мешавад. Сулолаи Сосониён аз Ардашер бинни Бобак (бо лақабии «Гирдоваранда») оғоз шуда, бо Яздигурд бинни Шаҳриёр ба охир мерасад.

Анҷанай таърихии давлатдории ачдоди тоҷиконро баъдтар Тоҳириён (солҳои 821-873), Сафғориён (солҳои 873-903) ва Сомониён бузурғ (солҳои 875-999) идома додаанд, ки то асри X ва XI тўл кашидааст. Дар давоми таърихи қариб 6-ҳазорсолаи давлатдории тоҷикон, беҳтарин шакли соҳторҳои давлатиро Сосониён ва Сомониён ташкил карда буданд, вале дар даврони Сомониён сурати муназзамтар (конститутсионӣ) дошт ва аз девонҳои (вазиратҳо)-и зиёде иборат буд. Ин девонҳо масъалаҷои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, ҳарбӣ ва ҳуқуқии давлатро халлу фасл менамуданд. Хусусан, ба масъалаҷои иҷтимоӣ бештар диққат дода мешуд. Низомии давлатдории Сомониён аз беҳтарин расму оини давлатдории ачдодаҷон, алалҳусус Сосониён неки баҳравар гашта буд ва дар тўли садсолаҳо манбаи ибрату омўзишу истифодаи халқу давлатҳои зиёде дунёгардидааст.

Умуман таърихи давлату давлатдории ачдоди халқи тоҷикро китоби муқаддаси дини қадимаи зардуштии онҳо «Авасто», инҷунин ҳамосаҷои «Шоҳнома»-и Ҳақим Фирдавсӣ, «Шоҳнома»-ҳои Масъуди Марвазӣ, Абумуаййиди Балхӣ, Абумансури Дақикӣ, инҷунин китобҳои қадимаи аз қабилӣ «Хватайнома» (Худойнома), «Корномаки Арташери Побакон» («Корномаи Ардашери Бобакон»), «Ётқори зарирон» («Ёдғори зарирон»), ки бо забонҳои қадимаи паҳлави, суғдӣ ва боҳтарӣ, яъне асосу решаи забони имрўзай тоҷикӣ, таълиф шудаанд, муайян месозанд.

Дар бораи китоби «Авасто» ва шахсияти Зардушт (Зартушт) маълумотҳо кам нестанд, вале як ҷизро бояд хотирасон намоем, ки ақидаҷои олимони доир ба пайдоиши номи Зардушт, дин ва фалсағаи ў гуноғун мебошаҷд. Баъзе муҳаққикон таъкид мекунаанд, ки мағҳуми «зардушт» ва ё «зартушт» илм ва ё исми шахс нест, балки ҷун қалимаҷои «хирбод», «мўъбод», «ростӣ», «азарвон», мағнии рўҳонӣ, поксирит, порсо, бо тақво будан ва ростғиро дорад.

Инҷунин, барҳе ақида доранд, ки зартуштҳо дар се давраи таърихии бостонии мардуми орёнаҷод зуҳур кардаанд. Зардушти аввали 6 ҳазор сол қабл аз мелод, Зардушти дуввумӣ дар аҳди Пешдодиён ва сеюмӣ дар аҳди Ҳаҳоманишиён арзи ҳастӣ кардаанд. Аз Зартуштҳои аввали ба дуввумӣ то имрўз ҳеҷ гуна асаре боқӣ намондааст. Фақат аз Зардушти сеюмӣ (байни асрҳои VII ва VI пеш аз мелод) китоби муқаддаси «Авасто» ёдгор мондаасту бас. Дар давлатдории давраи тоисломии ниёғони халқи тоҷик усули аҳқомии оини Зардушт: «Гуғғори нек, пиндори нек, рағғори нек» пояи асосии он ба ҳисоб мерафт. Бо вучуди ин дар аҳди салтанати Ҳаҳоманишиён рўҳониён ба ҷуз иҷрои вазиғаҳо ва амалҳои рўҳонии хеш ба қори дигаре машғул намешуданд.

Мувофиқи таълимоти «Авасто» дар аҳди қадим ҷомеа ба табақаҷои гуноғун тақсим мешуд. Ағар аёну ашроф, олимони, шоирон, мунаҷҷимон, муҳосибон, табибон, омўзғоронро ба ҳисоб нағирем, пас табақаҷои ҷомеа аз рўҳониён, ҷанғоварон, пешаварон ва кишоварзон иборат буданд. Дар он замон ғулумӣ ва ғулумдорӣ роиҷ набуд ва ё ғулумонро танҳо аз ғаниматҳои ҷанғӣ ба даст меоварданд, вале аҳолии маҳаллӣ ҳеҷ вақт аз ҷониби ашрофзодаҷон ҳамҷун ғулум истифода бурда намешуд. Бар замми ин, дар он замон барои бақои ояндаи авлоди пурқувват ва қавму қабиллаи тифоқ созмон додани оила дар асоси никоҳи шаръӣ хатмӣ буд. Дар аҳди Анўшервон қарордод шуда буд, ки ба онҳое, ки қудрати молиявии ташкили оила ва никоҳро надоранд, аз ҷониби давлат қўмаки моддӣ расонида шавад.

Барои қонуншиканӣ ва риюа накардани аҳқомии давлатӣ дар аҳди давлатдории қадим ҷӣ фарди оддӣ ва ё ҷӣ масъули дарборӣ ҷазои сазовор меғирит. Ҳеродот нақл мекунад, ки Камбуча-подшоҳи Ҳаҳоманишӣ, яке аз қузоти подшоҳиро, ки барои судури як ҳукми ғайриодилона пора гирифта буд, пуст канд ва маснадаҷро бо пусти худаш пушонид ва ба писари он қозӣ дастур дод, то ба ҷои падар бар ҳамон маснад (курсӣ) ба қазоват (қозигӣ) бинишинад ва ҳаmeshа ин маснадро ба хотир дошта бошаҷд.

Дар санъати меъморӣ ва шаҳрсозии ачдоди мо мақбараи Амир Исмоили Сомонӣ осори беҳамто ва далели баландмоғии донишмандонии гузаштаи тоҷик ба ҳисоб меравад, ки дар тўли зиёда аз ҳазор сол ҳамҷун нишонаи мўъҷизақориҳои давлати Сомониён ба наслҳои оянда ёдгор мондааст.

(Давомаҷи дар шумораи оянда)